

TULKOŠANAS VAI SAPRAŠANAS VEIDI?

Māra Traumane

I Šajā priekšlasījumā apkopotās domas izriet no dažiem novērojumiem, kas saistīti ar starptautisku jēdzienu klātbūtni – vai drīzāk iztrūkumu kā sociālajā, tā mākslas jomā Latvijā notiekošajā diskusijā. Šie novērojumi galvenokārt skar saikni starptautisku konceptu un domāšanas novirzienu izpratnē un iespēju izmantot salīdzinošu, radniecīgu pieeju, lai novērtētu procesus, kas norisinās gan mākslā, gan sociālajā vidē. Viena no centrālajām šī priekšlasījuma tēmām ir iespēja izprast mūsdienu sabiedrībai raksturīgos jautājumus un aplūkot tos pieredzes līmenī, neskatot tos starptautiskās teorijas kontekstā un neizmantojot valdošo naratīvu dekonstrukcijas līdzekļus. Tādējādi rodas jautājums, kā vietējo situāciju raksturo teorētiskās komplicētības izslēgšana no mākslas, sociālajām zinātnēm un politikas. Šajā lasījumā galvenā uzmanība ir vērsta uz jautājumu, kā vietējā līmenī tiek uztverta starptautiskā terminoloģija, piemēram, feminisma, postkoloniālisma, identitātes politikas, multikulturālisma un egalitārisma jēdzieni. Ir diskutēts arī par to, vai un cik lielā mērā šī terminoloģija un ar to saistītie kritēriji ir izmantoti valsts esošajā "izglītības" stratēģijā, proti, kultūras kanona izstrādē. Es mēģināšu norādīt, ka 20. gs. 90. gados (pretstatā 80. gadu beigām posmam jeb perestroikai) vietējās diskusijās mākslas jomā – ne vien atsevišķu mākslinieku izteikumos, bet institucionālajā pieejā kopumā – paustajiem uzskatiem par starptautiskajām teorijām parasti raksturīgs esenciālisms un redukcionalisms. Šoziem, strādājot pie raksta Latvijas Laikmetīgās mākslas centram (LLMC), man bija iespēja pārskatīt tādas pēdējā desmitgadē izstrādātus mākslas projektus, kuros tiek risināts feminisma jautājums – Latvijas Nacionālās Sieviešu ligas projekta aktivitātes (1997-1999) un LLMC projektu *6. elements* (2002). Abos projektos, kuru mērķis, šķiet, ir aplūkot sievietes lomu sabiedrībā, jau pašā sākumā tiek veikts skaidrs nošķirums, atsakoties un norobežojoties no tā dēvētā rietumu feminisma tradīcijas

un formulējot atšķirīgu vietēja mēroga izpratni par sievietes subjektivitāti un sociālo lomu. Kā norādīts šo projektu aprakstos, feminisma teorija bez detalizētas diferenciacijas tiek uzlūkota kā "infantila" un "agresīva", māksliniekam neiedziļinoties šīs teorijas virzienos. Tika pasludināts, ka "atkārti materiālistiskais 20. gs. feminisms ir infantils feminisma tradīcijas auglis. [...] Piedāvājot būtībā cinisku skatījumu uz realitāti, feminisma idejas apzīmogo ne vien sievietes izskatu, bet arī garīgo līdzsvaru."¹ Vai otrā gadījumā: "Projekta [...] centrā nav feminisma diskurss, pārmetoši agresīvā intonācija un ikonogrāfija, kas manifestē feminisma tēlus."² Šie apgalvojumi parāda, kā empiriska mākslinieciskā izpēte un no tās izrietošie projekti tiek pretstatīti teorētiskiem jēdzieniem, ko bieži uzlūko kā svešus "marķējumus" atrauti no attiecīgo jēdzienu nozīmes. Tā kā sievietes stāvoklis Latvijā (un reizēm postpadomju valstīs kopumā) tiek aplūkots kā konkrētu vēsturisko apstākļu sekas, ar feminismu saistītā situācija ir simptomātiska. Tas ir izņēmuma gadījums, kas veidojies unikālas vēsturisko notikumu konstelācijas ietekmē, jo starptautiskie koncepti un teorija attiecīgajā kontekstā ir cietuši neveiksmi, tādējādi atbrīvojot vietu "originālai" empiriskai pieredzei un tās refleksijai. Šā iemesla dēļ pat atsauces uz komplekso starptautisko ideju sistēmu nosaukumiem bieži tiek uztvertas kā kaitinoši un normalizējoši "marķēšanas" centieni, kas vērsti uz svešu auditoriju. Teorijas netiek apgūtas, tās pat netiek uzlūktas kā studiju joma, bet drīzāk kā dogmatiski apgalvojumi, kas nekādi nevar sekmēt vietējās situācijas analīzi un interpretāciju. Stāvoklis sievietes studiju jomā palēnām mainās, jo šajā nozarē tiek iesaistīti aizvien vairāk pētnieki – kā pozitīvs piemērs ir minams LLMC 2006. gadā īstenotais projekts *Realitātes arheoloģija*. Izstādes kataloga ievadā kuratore Solvita Krese min

1. Šteimane, Inga: *An Alternative to Cynicism // Mare Articum – The Baltic Art Magazine*, Szczecin, 1998. g. jun.
2. http://www.lcca.lv/projects/6th_element/

"bailes no Cita" feminisma recepcijā, savukārt viena no izstādes atbalstītājām Aivita Putniņa norāda, ka "feminisma ideoloģija esošajā politiskajā sistēmā nav iespējama, jo tā tūlīt tiktu pretstatīta nacionalismam un asociēta ar ģimenes un nācijas iznīcību".³ Interesanti ir arī vērot postkoloniālo studiju lokālo adaptāciju – šādu pieeju Latvijas vēstures pētniecībai izmanto tikai ārvalstīs strādājošie pētnieki.

2008. gada sākumā zināmu rezonansi vietējā presē radīja līdzīgs gadījums, proti, diskusija, ko ierosināja intervija ar toreizējo Latvijas kultūras ministri Helēnu Demakovu, kurā ministre komentēja multikulturālisma jautājumu. Dotajā kontekstā konkrētais gadījums ir minēts tālab, ka tā ietvaros tiek izmantots līdzīgs mehānisms, lai "izslēgtu" no redzesloka priekšstatu komplicētību un skaidri norobežotu vietējo situāciju, uz ko vēsturisku īpatnību dēļ netiek attiecināti starptautiski koncepti un analīzes prasības. Komentējot multikulturālismu vienā no lielākajiem dienas laikrakstiem, ministre norādīja:

*"Šim jēdzienam ir divas daļas. Viens ir jēdziens "multikulturālisms" ikdienas lietojums, kas nozīmē, ka cilvēks ir pietiekami atvērts svešvalodām, pasaules apceļošanai, priecājas par vēsturiskajām minoritātēm, priecājas par Mihailu un Sergeju Eizenšteinu, Jesajas Berlina un citu svešautiņu sasniegumiem. Bet te jānošķir multikulturālisms kā ideoloģija, kas ir krasā pretrunā nacionālas valsts idejai. [...] Multikulturālisma ideja tomēr lielā mērā ir saistīta ar ASV, lai arī oficiāli valsts ideoloģijā tas nav ierakstīts. [...] Šajā aspektā jārunā arī par imigrantiem Latvijā: tie, kas Latvijas teritorijā ieradās pēc okupācijas, ir imigranti – lai cik labticīgi viņi būtu, lai arī savulaik šurp tika atvesti kā mazi bērni. Šī imigrācija krasi mainīja Latvijas etnisko un sociālo sastāvu. Lidz ar to, ja runājam par imigrantu kultūras pilnīgu pielīdzināšanu pamatnācijas kultūrai, tiek noliegta Latvijas okupācija."*⁴

Pēdējā citāta daļa atklāj, ka multikulturālisma jēdziens valsts pārvaldes līmenī tiek noliegts, līdztekus izmantojot vienkāršotu tā funkcijas interpretāciju, kā arī izolējot

3. <http://www.lcca.lv/projects/archaeology/>

4. Krustīnā, Voldemārs, Mūrniece, Ināra: *Demakova par multikulturālisma ēnas pušm (intervija) // Lauku avīze*, 2008. g. 26. feb.

MEANS OF TRANSLATION OR MEANS OF UNDERSTANDING?

Māra Traumane

I This talk is the result of some observations about the presence, or rather – absence, of international notions in the discussions, both in the social and in the artistic field in Latvia. These observations are mostly concerned with the links between understanding of international concepts and schools of thought and possibility of the comparative, relational approach in the evaluations of the processes both in arts and society. One of the central subjects of this talk is the possibility to and understand issues of the contemporary society, and engage with them just on the experiential level – without reading them in the context of the international theory and without using the means of the deconstruction of the dominant narratives. It leads to the question of how the exclusion of theoretical complexity in the art, social sciences and politics characterises local situation. In this speech mostly the issue of the local reception of the international terminology – concepts like Feminism, Post-colonialism, Identity Politics, Multiculturalism and also the concept of "Egalitarianism" will be addressed. The presence of this terminology and criteria bound to it in the current "educational" strategy of the state – in the creation of the national culture canon – will be questioned. I will argue that in the 1990's (and in a contrast to the late 1980's – Perestroika period) local art discussions were most frequently characterised by the essentialist and reductionist views of the international theories, that marked not only individual artists' statements but also institutional approach. This winter while writing an article for LCCA (The Latvian Centre for Contemporary Art) I had an opportunity to review art projects, which throughout the last decade were dealing with the issues of feminism – activities of the LN Women's League Project (1997 – 1999) and the project of the LCCA – *6th Element* (2002). In both cases

the projects, which are supposed to address the women's role in the society, begin with the clear demarcation line – with the rejection and separation from the tradition of the so-called "Western Feminism" and with the statement of the different – local perception of the women's subjectivity and women's social role. As it is stated in the descriptions of these projects, feminist theory is regarded as "infantile" or "aggressive", without the differentiation and a deeper insight in this school of theory from the artists' part. It was declared that "openly materialistic feminism of the XX century is the fruit of an infantile feminist tradition". "Feminism providing and essentially cynical perspective on reality leaves its mark not only in the female's looks but also on her mental equilibrium."¹ Or – in the other case – "The project (...) is not focusing on feminist discourse, reproachfully aggressive intonation and iconography manifesting imagery of feminism."² These statements allow to observe how empirical artistic research and the projects resulting from it are opposed to the more theoretical concepts that are often regarded as foreign "labels" devoid of the relevant meaning. The case of the feminism is symptomatic as the situation of the women in Latvia, or, sometimes, Post-soviet territories, is viewed as a consequence of the particular historic circumstances. As an exceptional case formed by the unique constellation of history where the international "concepts" and theory fail and give the space to the "original" empirical experience and its reflection. Therefore even the references of the names of the complex international systems of thought are often perceived as irritating and normalising "labelling" that is targeting foreign audiences. Theories are not studied or even revealed as the fields of study, they are rather interpreted as the dogmatic statements that are unable to

1. Šteimane, Inga: *An Alternative to Cynicism // Mare Articum – The Baltic Art Magazine*, Szczecin, Jun 1998.
2. http://www.lcca.lv/projects/6th_element/

contribute to the analysis and interpretation of the local situation. The situation in the Women's Studies is slowly changing, due to more researchers being involved in the field, and the LCCA's project *Archaeology of Reality* can be mentioned as one of the recent positive examples. In the introduction to the exhibition catalogue curator, Solvita Krese mentions "fear of the Other" in the reception of feminism, while one of the contributors, Aivita Putniņa states that "feminist ideology in the current political system is impossible, because it would instantly be opposed to nationalism and be associated with the destruction of family and nation".³ It is also interesting to observe the location of the Post-colonial studies – as a rule this approach to Latvian history emerges only from researchers working abroad. Comparable recent case that gained some resonance in the local press, is the discussion that was provoked by the interview of the Latvian Minister of Culture at that time Helēna Demakova where she commented on the issue of multiculturalism. It has been mentioned here as it follows similar pattern of "exclusion" of the complexity of the notion and clear distinction of the local situation which, due to the historical particularity, is exempt from the influence of international concepts and analysis. Commenting on the multiculturalism in one of the largest daily newspapers the minister stated:

*"This notion has two aspects. One is everyday use of "multiculturalism", that means that the person is open to the foreign languages, travels abroad, enjoys historic minorities, enjoys the achievements of Michail and Sergej Eizenstein, Jesaja Berlin and of the other people of foreign nationalities. But we have to distinguish multiculturalism as ideology that is contradicting the national state. "It is that idea of multiculturalism is largely connected to USA, despite of being officially inscribed in the state ideology. In this aspect we have to talk about immigrants in Latvia, those who arrived in Latvia after the Occupation are immigrants – regardless how well wishing they might be, or if they had been brought here as small children. This immigration has changed the ethnic and social consistency of Latvia. Therefore absolute comparison of immigrant culture to the main nation would deny the fact of the occupation of Latvia."*⁴

3. <http://www.lcca.lv/projects/archaeology/>

4. Krustīnā, Voldemārs, Mūrniece, Ināra: *Demakova par multikulturālisma*

šo jēdzienu no plašāka ideju lauka. Šāda pieeja atgādina Latvijas vēstures oficiālo interpretāciju, kuras ietvaros nācijas pagātne – Otrās pasaules karš un tam sekojošais okupācijas posms – tiek traktēta kā attaisnājums nesenās valsts politikas aizbildnieciskumam un netaisnīgumam. Starp minētajiem komentāriem par "feminismu" un "multikulturalismu" ir vērojamas dažādas skaidras paralēles, piemēram, ierobežotas zināšanas un izpratne par šo jēdzienu un teoriju spektru, kā arī fakts, ka abos gadījumos "svešie" jēdzieni tiek uzskatīti ne vien kā nerelevanti vai savādi, bet arī kā agresīvi, uzskatot, ka tie apdraud esošo līdzsvaru, kas nosacīti var garantēt mierīgu un sakārtotu nākotni. Visbeidzot jānorāda, ka abi jēdzieni ir šķietamā pretrunā nācijvalsts ideoloģijai. Aplūkojot vienu piemēru no mākslas pārstāvju vidus, bet otru no augsta ranga politiķu vidus, proti, kultūras ministri, kuras paustie uzskati atspoguļo ietekmīgas politiskās partijas ideoloģiskos mērķus, mans nolūks bija norādīt uz to problēmu loku, kam ir pievērsušies daudzi šīs konferences referenti un kas skar intelektuāļu lomu sabiedrībā pastāvošo diskursīvo virzienu iedibināšanā.

II

Šajā gadījumā argumentu virkne ir pretēja citai nesēnai prezentācijai – (*On Xenophobia Redux*⁵ – tīmekļa datubāze, kur apkopoti kritiski raksti par atstumtības problēmu Eiropā), – kas rosināja domāt par ilgstošu atstumtības praksi Latvijas politikā, kā arī egalitāru ideju vietu un tradīciju Austrumeiropas demokrātijās. Iepriekšējā referātā es aplūkoju Latvijai raksturīgās atstumtības prakses kontinuitāti – sākot ar pilsonības politiku, kas 90. gadu sākumā tika vērstā pret "imigrantiem", un beidzot ar tādu politiku, kas veicina diskrimināciju un atstumtību, kā arī politiskām manipulācijām, kuras ir vērstas pret seksuālajām minoritātēm "praida" gājiena kontekstā laikā no 2005. līdz 2007. gadam. Abos minētajos gadījumos ir vērojama noteikta pēctecība, kas ir teju pašsaprotama, ņemot vērā pārmaiņas, kas (naturalizācijas procesa liberalizācijas ietekmē) ir skārušas vēlēšanu struktūru kopš 1998. gada, sekmējot

minoritātes statusa pāreju no jaunajiem krieviski runājošajiem vēlētajiem uz vēl marginālāku iedzīvotāju grupu – seksuālajām minoritātēm. Iespējams, 21. gs. Latvijai raksturīgais populisms 90. gadu atstumtību. Atstumtības/izslēgšanas mehānisms kā nācijas vienotības priekšnoteikums jau 1991. gadā ir pasludināts par vienu no valsts pamatprincipiem. Interesanti ir tas, ka egalitārisma idejām tomēr bija sava nozīme arī 1991. gadā, kad Augstākā Padome pieņēma likumu, kas skaidri paredz "vienlīdzīgas tiesības visām nacionālajām un etniskajām grupām", kā arī "garantē visiem republikas pastāvīgajiem iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu nacionālās piederības vienlīdzīgas tiesības uz darbu un darba samaksu". Gan iepriekšējā prezentācijā, gan konkrētajā kontekstā rodas jautājums par egalitārisma tradīciju Latvijā un, iespējams, pat Austrumeiropā kopumā. Kā zināms, Austrumeiropā demokrātijas atjaunošanas pamatā bija nacionālas jūtas un brīvā tirgus ekonomiskais liberalisms, bet jautājums par egalitārisma labākajā gadījumā tika aplūkots kā novecojusi marksisma palieka. Šobrīd egalitārisma visbiežāk uzlūko kā vēl vienu "svešu" (kaut arī šis jēdziens ir tulkojams) un šķietami "nerelevantu" jēdzienu, kas netiek izmantots ne politikā, ne medijos.

Tādējādi rodas jautājums, kā ir veidota sabiedrība (vai drīzāk – demokrātija), kurā mēs dzīvojam. Uz kādiem principiem ir pamatota šī demokrātija? Jeb runājot mākslinieka un žurnālista Kaspara Gobas vārdiem, kurš pēc notikumiem saistībā ar „praida” gājieni, kā arī sadursmes ar neokonservatīvisiem un kristiešu fundamentālistiem jautā: "Vai demokrātija ir iespējama?"⁶

Šo situāciju var interpretēt, izmantojot filozofu Alana Badju *Metapolitika*⁷ un Žaka Ransjēra *Politikas krastos* politiskos rakstus un savstarpējās diskusijas. Abi filozofi nošķir politikas un pārvaldības funkcijas, aplūkojot politiku kā darbību, kas uzlūko kā vēl vienu "svešu" un ko

6. Conference Don't Worry – Be Curious!, 2007.g. 25 – 26. okt., <http://www.arabalticatriennial.org/4th/program/dont-worry-be-curious-conference>.
7. Бадью, Алан: *Можно ли мыслить политику? Краткий курс метаполитики*, Москва, 2005.

nosaka egalitārisma aksioma. Vienlīdzība tiek aplūkota kā universāls, vispārējs politikas nosacījums, kas ietver arī demokrātijas sistēmu, kura saskaņā ar Ransjēra teikto ir demokrātijas mērķu demonstrācija un apspriedes režīms. Lingvistiskajam aspektam un tādam vārda došanai un „subjektīvizācijai”, ir būtiska loma abu minēto filozofu pārsprīdumos: Badju šos jēdzienus saista ar "vārda antropoloģizāciju", bet Ransjērs – ar „politisko subjektīvizāciju”, kas "nodrošina vienlīdzību un novērš esošās netaisnības [...] tā ir identitāšu saskarsme, kas balstīta vārdu savstarpējā saskarsmē, vārdu, kuri saista grupas vai šķiras nosaukumu to labā, kuri ir (no tās) izslēgti".⁸ Viens no strīdus punktiem abu filozofu diskusijā ir jautājums par kategoriju, kas ļautu saistīt atsevišķu darbību ar vispārējo egalitāro procesu. Badju noraida ideju par dzimuma, rases un šķiras piederību, savukārt Ransjērs uzsver, ka emancipācijas process allaž norisinās kādas kategorijas – strādnieku, sieviešu, melnādaino u. tml. – labā, un šīs diskursīvās pārrunas allaž ietver arī egalitārismu. Abās teorijās izšķiroša nozīme ir tam, ka, pirmkārt, ir nepieciešams piemērot vārds, lai to varētu dot, bet vārda došanas process ir islaicīgs; piemēram, Ransjērs pēta attīstību, kuras rezultātā uz iedzīvotāju grupu, kas 1968. gadā vēl tika dēvēti par proletariātu, mūsdienās tiek attiecināts jēdziens "imigrants".

Ransjērs uzsver nepieciešamību dot vārdu atstumtajiem un līdztekus diskutēt par tādām policejiskās varas izmantotām identifikācijas metodēm, ar kuru starpniecību "visi tiek nolikti savās vietās".

III

Nonākot pie secinājumiem, par simptomātisku ir uzskatāma parādība, ka egalitārisma ideju iztrūkums iet roku rokā ar vispārātzītu domāšanas kategoriju un teorijas skolu atgrūšanu, kas raksturīga sociālajai un kultūras jomai. Varētu jautāt, kur gan parādās šīs idejas, ja reiz tās netiek iekļautas aktuālajā sociālajā un kultūras diskusijā? Manuprāt, ar feminismu, postkoloniālistu un identitātes politiku saistītās tēmas ir neizbēgami klātesošas vēsturē un tās ir jāiezīmē teju katrā detalizētā

8. Пансьер, Жак: *На краю политического*, Москва, 2006, стр. 105.

The last quote shows that the denial of the concept and simplistic interpretation of its function, as well as its isolation from the wider field of thought is applied of behalf of the state administration. This approach reminds the official reading of the Latvian history where the past of the nation – the experience of the 2nd World War and subsequent occupation – is seen as a justification for the protectiveness and injustice of the recent policies of the state. There are some clear parallels between both mentioned comments on the "feminism" and on the "multiculturalism", for example, limited familiarity with the spectrum of these concepts and theories and the fact; that in both cases "foreign" concepts are not considered just irrelevant or "strange", but they are presented as "aggressive" and endangering existing consensual balance, which, eventually, is promising a peaceful and resolved future. And last but not least – both concepts seem to contradict the ideology of the nation state.

By choosing one example from the field of arts and another from the high ranking politician – the Minister of Culture manifesting agenda of the influential political party, the aim was to hint to the problematics that many speakers of this conference are addressing – the role of the intellectuals in the construction of the discursive lines that are present in the society.

II

The sequence of the argument here is inverse to the other recent presentation – *On Xenophobia Redux*⁵ – that led to the thoughts about continuous exclusion practices in Latvian politics and the place and tradition of the egalitarian ideas in the democracies in Eastern Europe. In the previous speech I was reviewing the continuity of the practices of exclusion in Latvia – from the citizenship policies that were directed against the "immigrant" population in the early 90's to the policies of discrimination, exclusion and political manipulation applied to the sexual minorities in the event of the gay pride in 2005 – 2007. One can trace the continuity between these two cases: it is evident considering how

the changes in the structure of electorate since 1998 (liberalisation of the naturalisation procedure) have contributed to the transition of the "minority" status from the new Russian speaking voters to the even more "minor" sexual minorities. Maybe populism of 2000 – 2008 can be seen as a consequence of non-egalitarianism and exclusion policies of the 1990th. While mechanism of "exclusion", as pre-condition of the nation's unity, was inscribed in the state principles already in 1991. It is also interesting to note that ideas of egalitarianism were still present in 1991 – when the Supreme Council passed a law explicitly guaranteeing "equal rights to all nationalities and ethnic groups" and "guarantees to all permanent residents in the Republic regardless of their nationality, equal rights to work and wages."

In the previous presentation and now this leads to the question about presence of the tradition of egalitarianism in Latvia and maybe even wider in the Eastern Europe. As it is known democracy was re-established in the Eastern Europe on the basis of national feelings and economic liberalism of the free-market, where the questions of egalitarianism were at best regarded as an obsolete Marxist heritage. And currently we most often encounter egalitarianism as another "foreign" (despite of being translatable) and seemingly "irrelevant" concept which is not used by the current politics and by the media.

This leads to a question – how our society, or rather – how our democracy is constituted? What principles this democracy is based upon? Or as an artist and journalist, Kaspars Goba bitterly asked after investigation in the gay pride events and encounter with neo-conservative, and Christian fundamentalist agendas "Is democracy possible?"⁶

It is possible to interpret the situation through the political writings and discussions between the philosophers Alain Badiou *Metapolitics*⁷ and Jacques Ranciere *On the Shores of Politics*. Both philosophers

separate functions of politics from the functions of governance and see the politics as an emancipatory action that is conditioned by the egalitarian axiom. Equality is seen as a universal, general condition of the politics, which involves the system of democracy because, as Ranciere has stated, democracy is a regime of the demonstration and negotiation of egalitarian agenda. Linguistic aspect, and therefore process of naming and "subjectivation", is important to both philosophers – Badiou is linking it with the "Anthropology of the Name" and Ranciere with the "political subjectivation" which "realises equality and corrects injustice (...) it is intersection of identities that is based on the intersection of names, names that are linking the name of group or class on behalf of the excluded".⁸ One of the issues of the disagreement between philosophers is the question of category that allows to link the singular action with the universal egalitarian process. If Badiou rejects affiliation by gender, race or class, then Ranciere emphasises that the process of emancipation always happens on behalf of some category – "workers, women, black people, others", and this discursive negotiation always implies egalitarianism. Naming, acquiring of the proper name, and its transitory character – is crucial part of both theories, for example, Ranciere follows how in France people currently named "immigrants" in 1968 still had a political name of "proletarians".

Ranciere emphasises the necessity to name the excluded and at the same time contest singular identification by the policing power "showing everybody his place".

III

To come to the conclusions it can be considered symptomatic that the absence of ideas of egalitarianism coincides with unfamiliarity and rejection of the categories of thought and schools of theory in the social and cultural field. We can ask – where do these ideas appear if they are excluded from the actual social or cultural discussion? I think that the themes of feminism, post-colonialism, identity politics are unavoidably present in the history

6. Conference Don't Worry – Be Curious!, Oct 25 – 26, 2007.: www.arabalticatriennial.org/4th/program/dont-worry-be-curious-conference.
7. Бадью, Алан: *Можно ли мыслить политику? Краткий курс метаполитики*, Moscow, 2005.

8. Пансьер, Жак: *На краю политического*, Moscow, 2006, p. 105.

pētījumā. Šis jautājums varētu attiekties uz nacionālo kultūras kanonu – kā iegrožot un atlasīt vēsturisko naratīvu tikai uz nacionālā pamata, ja mums aizvien trūkst nepieciešamo līdzekļu, lai izprastu un interpretētu kā vēsturisko, tā pašreizējo norišu komplicētību un mehānismus? Vai nacionālais kultūras kanons būs vien "objektu" un "faktu" sakopojums, vai arī tas līdztekus ietvers analīzi un diskursīvu skatījumu daudzveidību? Vai šajā kanonā būt iekļauti arī tā dekonstrukcijas līdzekļi? Otrs aspekts, kam vēlos pievērsties, ir saistīts ar Ransjēra sniegto aprakstu, kurā emancipācija ir aplūkots kā politisks process, kas nošķirams no pārvaldības. Šāda pieeja piedāvā cerīgāku skatījumu laikā, kam raksturīga vispārēja vilšanās attiecībā uz pārvaldes politiku un institūcijām. Ir jāņem vērā, ka 90. gadu sākumā iedzīvotāji uzskatīja par iespējamu deleģēt politiskās funkcijas politiķiem un attiecīgām institūcijām, tomēr, sākot ar 2000. gadu, saskaroties ar pieaugošu populisma cinismu, kas balstīts uz jēdzienu nonivelēšanu, nepareizu lietojumu retoriskā un manipulatīvā praksē, politika atkal nonāca individuālās atbildības sfērā. Iespējams, pašreizējie apstākļi sekmē ne vien līdzdalību, bet arī artikulācijas procesa attīstību, tādējādi turpmāk uz kompleksajiem "svešajiem" jēdzieniem, ar tiem saistīto tradīciju, semantiku un izpēti būs jāatsaucas daudz uzmanīgāk, kas savukārt nozīmē, ka varbūt nākotnē mums ir izredzes uz kopīgu diskusiju platformu.

VISU IZŠKIR KULTŪRA? KRIEVU CIVILIZACIONISTISKAIS NACIONĀLISMS KĀ EIROPAS JAUNO LABĒJO IDEJU IEMIESOJUMS

Marina Peunova

Šīs piezīmes izseko to krievu intelektuāļu domas attīstībai, kas kopš 1991. gada, kad sabruka PSRS un tika izveidota jaunā valsts, Krievijas Federācija, ir pieslēgušies krievu nacionālisma civilizacionisma virzienam¹. "Neprāta savaldzināti", izsakoties Ričarda Volinsa dzēlīgajiem vārdiem², šie intelektuāļi ir attīstījuši doktrīnu, kura zem "jaunā eirāzianisma" karoga Krievijas intelektuālajā vidē eklektiska kokteiļa veidā apvieno pretrietumnieciskas (antiapgaismības, antilibēras un antidemokrātiskas), krievu pareizticības, alterglobālistiskas, ģeopolitiskas idejas un apokaliptiskas vizijas. Bistami radikalizēti un pārāk sensacionalizēti, jaunais eirāzianisms ir sašķēlies neskaitāmos diskursos, kas visi ir radušies no krievu intelektuāļu jaunākajiem mēģinājumiem formulēt krievu nacionālo identitāti un Krievijas vietu pasaulē. Jaunie eirāzianisti iztēloja Krieviju kā Eirāzijas kodolu, no Eiropas neatkarīgu, unikālu civilizāciju, kas ģeogrāfiski atbilst bijušās Padomju Savienības teritorijai un ir vienota "kopīgā kultūra", ar to domājot vērtības un pārliecības. Multietniskajai vienībai Eirāzijai, kā sludina šie prātvēderi, ir lemts atkal kļūt par impēriju un īstenot pasaulē mesianisku uzdevumu. Lai realizētu šo misiju, apgalvo jaunie eirāzianisti, Krievijai ir jāizplešas pāri tās pašreizējai teritorijai un,

"atgūstot" (dominējot ekonomiski un/vai kulturāli) bijušās PSRS teritorijas, no sašķeltas valsts jāuzplaukst par pilnu impēriju. Tādējādi jaunie eirāzianisti palīdz īstenoties Krievijas vadītam globalizācijas projektam, kas pretstāvētu rietumos sakņotai globalizācijai. Saucis par jauno krievu ideju³ un "aziātismu"⁴, jaunais eirāzianisms, kā apgalvo tā sekotāji, ir intelektuālais mantinieks klasiskajam eirāzianismam – tās krievu emigrācijas inteliģences garabērnam, kas XX gadsimta 20. un 30. gados pēc boļševiku revolūcijas rada patvērumu Eiropā.⁵ Tomēr, izprotot jauno eirāzianismu tikai kā tiešu klasiskā eirāzianisma sekotāju, par šo kustību rodas maldīgs priekšstats. Tā nebūt nav homogēna kustība, bet gan dažādu intelektuāļu konglomerāciju plejāde, un daži jaunā eirāzianisma virzieni ir vairāk pārņēmuši no Fridriha Ratcela (1844-1904), Alfrēda Meihena

3. Thorn, Françoise: *Eurasianism: A New Russian Foreign Policy // Uncaptive Minds*, 7 (2), 1994, 76. lpp.

4. Daži krievu nacionālistiskie autori pozicionē jauno eirāzianismu kā "krievu ideju" nolūkā atbrīvot eirāzianisma doktrīnu no "aziātisma" (aziātisms), kas bija vērojams klasiskajā eirāzianismā. Piemēram sk. Kozhinov, Vadim: *Istoriosophia evrazijskoe // Nash Sovremennik*, 2, 1992, 140-44. lpp.; Kliuchnikov, Sergei: *Vostochnaja orientatsija russkoj kul'tury // Russkij uzor evrazijskoe: Vostok v russkoj mysli*, Moskva, 1997, 5-70. lpp.

5. Klasiskie eirāzianisti bija jaunu krievu emigrantu grupa, kas XX gadsimta 20. un 30. gados Eiropā izveidoja intelektuāļu un vēlāk politisku kustību. Kā koncepti, ko veidojuši tādi zinātnieki kā valodnieks Nikolajs N. Trubeckojs, ģeogrāfs Pjotrs N. Savickis, muzikologs Pjotrs N. Šučinskis un vēsturnieks Georgijs Vernadskis Ņuri visi bija pametuši revolucionāro Krieviju, klasiskais eirāzianisms piesaistīja daudzus vīlušos krievu emigrantus intelektuāli aktīvos emigrantu centros – Parīzē, Sofijā, Prāgā un Berlīnē. No domāšanas virziena klasiskais eirāzianisms pārveidojās par ideoloģiju un politisku kustību, kas pastāvēja līdz 30. gadu beigām, kad pamazām nogrima aizmirstībā. Visaptverošs eirāzianisma pārskats Bassin, Mark: *Classical Eurasianism and the Geopolitics of Russian Identity // Ab Imperio*, 2, 2003, 257-67. lpp.; Riasanovsky, Nicholas: *The Emergence of Eurasianism // California Slavic Studies* Nr. 4, 1967, 39-72. lpp.

1. Cik man zināms, jaunā eirāzianisma speciāliste francūziete Marlēne Laruela bija pirmā, kas ieviesa terminu „civilizacionistiskais nacionālisms”, un to pārņēma citi zinātnieki, mani un Emīlu Peinu ieskaitot. Sk. Laruelle, Marlēne: *La quête d'une identité impériale. Le néo-eurasisme dans la Russie contemporaine*, Editions PÉTRA, Paris, 2007; Pain, Emil: *Rossija mezhdū imperiei i natsiei // Pro et Contra*, 2007. gada maijs-jūnijs, 53. lpp.

2. Sk. Wollin, Richard: *The Seduction of Unreason: The Intellectual Romance with Fascism from Nietzsche to Postmodernism*, Princeton University Press, Princeton, 2004.

and require to be defined in the nearly every detailed research. This might be my question regarding the writing of the National Culture Canon - how can we limit and select historic narrative only on the national basis, if we still lack the means of understanding and interpretation of the complexity and patterns of both contemporary events and history? Will National Cultural Canon be collection of the "objects" and "facts", or will it include analysis and variety of discursive views? Will it have tools for its own deconstruction?

The second aspect I would like to address here is linked to the Ranciers' description of the process of emancipation as politics and its separation from the governmentality. This provides us with a more optimistic perspective at the time of general disillusionment with governing policies and institutions. It should be considered that if in the early 90's people found possible to delegate the political function to the politicians and emerging institutions, then starting from 2000, when we encountered growing cynicism of populism based on the unification, misuse of names in the rhetoric and manipulatory practice politics again becomes the domain of the individual commitment. Probably current conditions might contribute not only to the involvement, but also development of articulation process the process of articulation, that will require more careful references to the complex "foreign" concepts, their traditions, semantics and studies. And maybe there will be a prospect of some common platform for the discussion.

CULTURE MATTERS? RUSSIAN CIVILIZATIONIST NATIONALISM AS AN EMBODIMENT OF THE EUROPEAN NEW RIGHT

Marina Peunova

The remarks that follow scrutinize the thinking of Russian intellectuals who have advocated a "civilizationist" strand of Russian nationalism¹ since the 1991 dissolution of the USSR and the formation of a new state, the Russian Federation. "Seduced by unreason," to use Richard Wollin's poignant words,² these intellectuals have promoted a doctrine based on an eclectic cocktail of anti-Western (Counter Enlightenment, anti-liberal and anti-democratic), Russian Orthodox, alter-globalist, geopolitical ideas and apocalyptic visions that meet, within the Russian intellectual landscape, under the banner of new Eurasianism. An alarmingly radicalized and over-sensationalized school of thought, new Eurasianism

is split into a multitude of discourses, all of them a product of the latest round of Russian intellectuals' attempts to formulate Russian national identity and Russia's place in the world. New Eurasianists imagine Russia as the core of Eurasia, a unique civilization apart from Europe that geographically corresponds to the territory of the former Soviet Union and that is defined by "common culture" understood in terms of values and beliefs. A multi-ethnic entity, Eurasia, preach these pundits, is fated to re-become an empire and to achieve a messianic mission in the world. In order to fulfill this mission, argue new Eurasianists, Russia should expand beyond its current territory and bloom from a truncated into a full empire by "repossessing" (through economic and/or cultural domination) territories of the former USSR. New Eurasianists thus advance a Russia-driven globalizing project that would counter Western-driven globalization.

Dubbed as both the new "Russian idea"³ and "Asiatism,"⁴ new Eurasianism is claimed by its adherents to be an intellectual heir of classical Eurasianism, the brain child of a group of Russian émigré scholars who found refuge in 1920s-1930s Europe in the aftermath of the Bolshevik Revolution.⁵ To understand new Eurasianism

1. "Civilizationist nationalism", also known as imperial nationalism, is based on the idea that the world is divided into distinct civilizations and that each civilization has its particular identity which is based on its culture which, in its turn, is based on religion. "Organic" nature of each civilization, which is dependent on that civilization's geographical position, determines, according to civilizationist nationalists, the type of socio-political organization that is best fit for this civilization. According to this logic, liberal democratic order, while suitable for Western civilization, is not suitable for Russian-Eurasian civilization. Civilizationist nationalism is related to geopolitical doctrines which postulate the primacy of geography. For civilizationist nationalists, nationality and citizenship are based on culture and religion. Civilizationist nationalism thus differs from ethnic nationalism, which determines nationality and citizenship according to an ethnic principle, or having an ancestor who is a national or a citizen of the state in question (*ius sanguinis*); it also differs from civic nationalism, which determines nationality and citizenship according to the place of birth (*ius soli*). To my knowledge, the French specialist on new Eurasianism Marlēne Laruelle was the first to introduce the term "civilizationist nationalism", which was picked up by other scholars including Emil Pain and myself. See Laruelle Marlēne, *La quête d'une identité impériale. Le néo-eurasisme dans la Russie contemporaine*, PÉTRA, Paris, 2007; Pain, Emil: *Rossija mezhdū imperiei i natsiei // Pro et Contra*, May-June 2007, p. 53.

2. See Wollin, Richard: *The Seduction of Unreason: The Intellectual Romance with Fascism from Nietzsche to Postmodernism*, Princeton: Princeton University Press, 2004.

3. Thorn, Françoise: *Eurasianism: A New Russian Foreign Policy // Uncaptive Minds* 7 (2), 1994, pp. 76.

4. Some Russian nationalist authors present new Eurasianism as "the Russian idea" in their effort to free the Eurasianist doctrine of "Asiatism" (aziātisms) of classical Eurasianism. See, for instance, Kozhinov, Vadim: *Istoriosophia evrazijskoe, Nash Sovremennik* 2, 1992, pp. 140-44; Kliuchnikov, Sergei: *Vostochnaja orientatsija russkoj kul'tury // Russkij uzor evrazijskoe: Vostok v russkoj mysli*, Moskva, 1997, pp. 5-70.

5. Classical Eurasianists were a group of young Russian émigrés who formed an intellectual and later political movement in 1920s-1930s Europe. A brainstorm construct of scholars including the linguist Nikolaj